

Калмурзаев К.К.

**МЕДИЦИНАЛЫК ИШМЕРДҮҮЛҮК ЧӨЙРӨСҮНДӨГҮ
УКУКТУК МАМИЛЕЛЕРДИН ӨЗГӨЧӨЛҮКТӨРҮ**

Калмурзаев К.К.

**ОСОБЕННОСТИ ПРАВООТНОШЕНИЙ В СФЕРЕ
МЕДИЦИНСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ**

К.К. Kalmurzaev

**FEATURES OF LEGAL RELATIONS IN THE FIELD
OF MEDICAL ACTIVITY**

УДК: 340.1

Илимий макалада медициналык жардам көрсөтүү чөйрөсүндөгү укуктук мамилелер ачыкталат. Адамдын ден соолугу менен байланышкан мамилелер, көбүнчө ар кандай жагдайларда анын жеке же психикалык абалы менен шартталган, үй-бүлөлүктүрмуш-тиричилик, коомдук-саясий, кесиптик жана башка адамдын ден соолугун тийиштүү абалда кармап турууга жана өзүнүн жөнгө салынышын талап кылган, аны дарылоого муктаждыктарды канааттандырууга көмөк көрсөткөн турмуш-тиричилик мамилелери белгиленген. Саламаттык сактоо органдарынын медициналык-санитардык жардам көрсөтүү типтери, түрлөрү жана деңгээлдерин боюнча классификациялоо системасы, ошондой эле иштин түрүнө жараша аларды саламаттык сактоо уюмдарынын төмөнкү түрлөрүнө бөлүү келтирилген: дарылоо-алдын алуучу; коомдук саламаттык сактоо уюмдары; илимий-изилдөө; билим берүү; медициналык-социалдык; реабилитациялык; фармацевттик жана башка уюмдар. Макалада укуктук мамилелердин негизги түшүнүктөрү, медициналык-социалдык мамилелердин негизги субъекттеринин укуктук статусу, ошондой эле тараптардын жоопкерчилиги маселелери ачыкталган.

Негизги сөздөр: *укуктук жөнгө салуу, укуктук жоопкерчилик, медициналык ишмердүүлүк, укуктук статус, укуктук мамилелер, субъекттер, саламаттык сактоо, медициналык жардам.*

В научной статье раскрываются правоотношения в сфере деятельности по оказанию медицинской помощи. Отмечается, что отношения, связанные со здоровьем человека, во многом обусловлены

его физическим или психическим состоянием в различных ситуациях семейно-бытовой, общественно-политической, профессиональной и иной жизнедеятельности, способствующие удовлетворению потребности в поддержании здоровья человека в соответствующем состоянии и его лечению, требующих своего регулирования. Приводятся система классификации органов здравоохранения по типам, видам и уровням оказания медико-санитарной помощи, а также в зависимости от вида направления деятельности их деление на следующие виды организаций здравоохранения: лечебно-профилактические; организации общественного здравоохранения; научно-исследовательские; образовательные; медико-социальные; реабилитационные; фармацевтические и прочие организации. В статье раскрываются основные понятия правоотношений, правовой статус основных субъектов медико-социальных отношений, а также вопросы ответственности сторон.

Ключевые слова: *правовое регулирование, правовая ответственность, медицинская деятельность, правовой статус, субъекты правоотношений, система здравоохранения, медицинская помощь, охрана здоровья.*

The scientific article reveals the legal relationship in the field of medical care. It is noted that relations related to human health are largely due to their physical or mental state in various situations of family, social, political, professional and other life activities that contribute to meeting the need to maintain human health in an appropriate state and its treatment, requiring their

regulation. The system of classification of health authorities by types, types and levels of health care, as well as depending on the type of activity, their division into the following types of health care organizations: medical and preventive; public health organizations; research; educational; medical and social; rehabilitation; pharmaceutical and other organizations. The article reveals the basic concepts of legal relations, the legal status of the main subjects of medical and social relations, as well as issues of responsibility of the parties.

Key words: *legal regulation, legal responsibility, medical activity, legal status, subjects of legal relations, healthcare system, medical assistance, health protection.*

Эл аралык-укуктук ченемдерде ден соолукту сактоого болгон укук ажыратылгыс укук катары каралат жана ырайымсыз, адамгерчиликсиз мамиле жасоого, адамды өзүм билемдик менен мүлкүнөн ажыратууга тыюу салынган, врачтык жашыруун сырды коргоого, бейтаптардын укуктарын соттук коргоого кепилдик берген адам укуктарын жана негизги эркиндиктерди коргоо жөнүндөгү Европалык Конвенция тарабынан регламенттенет [1].

Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына ылайык биздин мамлекеттин аймагында саламаттык сактоонун мамлекеттик, муниципалдык жана жеке секторлорунан турган, саламаттык сактоонун комплекстүү интеграцияланган тутуму иштейт[2].

Саламаттык сактоо органдарынын тутуму медициналык-санитардык жардам көрсөтүүнүн типтери, түрлөрү жана деңгээлдери боюнча классификацияланаарын белгилей кетүү зарыл. Мында, тиби боюнча уюмдардын классификациясынын негизинде менчиктин формасы жана ведомстволук таандыгы болот. Алсак, учурда төмөнкү саламаттык сактоо уюмдары бар: Кыргыз Республикасынын Саламаттык сактоо жаатындагы ыйгарым укук берилген мамлекеттик органы тарабынан түзүлүүчү мамлекеттик уюмдар; башка мамлекеттик башкаруу органдары жана ведомстволор тарабынан түзүлүүчү мамлекеттик саламаттык сактоо уюмдары; жергиликтүү мамлекеттик администрациялар жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары

тарабынан түзүлүүчү муниципалдык саламаттык сактоо уюмдары; жеке менчикке жана менчиктин аралаш түрүнө негизделген саламаттык сактоо уюмдары.

Саламаттык сактоо уюмдарынын ишинин түрүнө жараша саламаттык сактоо уюмдарынын төмөнкү түрлөргө бөлүшөт: дарылоочу-профилактикалык мекемелер; коомдук саламаттык сактоо уюмдары; илимий-изилдөө; билим берүү; медициналык-социалдык; реабилитациялык; фармацевтика жана башка уюмдар.

Көрүнүп тургандай, медициналык ишмердүүлүктү жүзөгө ашыруу жана медициналык жардам көрсөтүү чөйрөсүндөгү коомдук мамилелер кеңири спектрлерге ээ жана ар түрдүүлүгү менен айырмаланышат. Ошол эле учурда адамдын ден соолугуна байланышкан бул мамилелер өзүнүн жөнгө салуусун талап кылган тийиштүү абалда адамдын ден соолугун сактоого жана аны дарылоого болгон муктаждыкты канааттандырууга көмөк көрсөткөн көбүнчө үй-бүлөлүк, коомдук-саясий, кесиптик жана башка турмуш-тиричиликтин ар кандай кырдаалдарында анын дене бой жана психикалык абалы менен шартталган.

Медициналык ишти жүзөгө ашыруу чөйрөсүндөгү мамилелер системасында негизги медициналык-социалдык мамилелердин объектиси катары, организмдин органдарынын жана системаларынын функцияларынын ар кандай бузулушу болбогон жана дени сак болгон адамдын физикалык, психикалык жана социалдык бейпилдик абалы катары ден соолук болуп эсептелет. Албетте, медициналык мекемелерге жарандар мындай абал бузулган учурда, ар кандай оорулар менен кайрыла башташат.

"Оорулуу", "пациент" деген түшүнүктөр, жарандардын ден-соолугун коргоо, медициналык-санитардык жардам, медициналык кызмат, саламаттык сактоо кызматтары, мамлекеттик жана муниципалдык саламаттык сактоо уюмдары мыйзам тарабынан түшүндүрүлөт, медициналык-социалдык мамилелердин негизги субъекттеринин укуктук статусу (укуктары,

милдеттери ж.б.) – бир тараптан, пациент, экинчи жактан – дарылоочу врач, медициналык кызматкерлер аныкталган. Көрсөтүлгөн мыйзамда саламаттык сактоо жана медициналык иш чөйрөсүндө башка мамилелердин субъекттери – медициналык уюм, фармацевттик уюм жана фармацевттик кызматкердин аныктамалары да бар.

Медициналык иш-аракеттерди жүзөгө ашыруу учурунда бул укуктук мамилелердин тармагында, медициналык жардам менен камсыз кылууга же түздөн-түз көрсөтүүгө катышкан калган бардык субъекттер тигил же бул даражада байланышта болгон пациент негизги фигура болуп саналат [3]. Ошентип, Кыргыз Республикасынын жарандары төмөнкүлөрдү камсыз кылган саламаттыкты сактоонун ажыратылгыс укугуна ээ болушат:

- айлана-чөйрөнү коргоо, жарандардын эмгегинин, жашоо тиричилигинин, эс алуусунун, тарбиясынын жана окуусунун жагымдуу шарттарын түзүү, коопсуз азык-түлүктү жана дары-дармек каражаттарын өндүрүү жана сатуу;

- бардык жарандарга жынысына, расасына, улутуна, тилине, социалдык тегине, кызмат абалына, жашаган жерине, динге карата мамилесине, ынанымдарына, коомдук бирикмелерге таандуулугуна карабастан берүү, ошондой эле медициналык-санитардык жана медициналык-социалдык жардамды алуу укугун ишке ашырууда бирдей мүмкүнчүлүктөрдү түзүү;

- жарандарга республиканын бүткүл аймагында медициналык-санитардык жардам көрсөтүү;

- өзүнүн өмүрүн жана ден соолугун коргоого укук берүү;

- жарандарга үй-бүлөлүк врачты, жалпы практикадагы врачты эркин тандап алуу укугун берүү;

- мамлекеттик кепилдиктер программасы боюнча медициналык-санитардык жардам көрсөтүү;

- профилактикалык медицина, гигиена, сергек жашоого жетишүү маселелери боюнча маалыматтар берүү менен камсыз кылынат [4].

Мындан тышкары, бейтаптын милдеттери

да бар: өз ден соолугун сактоо жана чыңдоо үчүн чара көрүүгө милдеттүү; медициналык кызматкерлерге жана медициналык жардам көрсөтүүгө катышкан башка адамдарга сый мамиле кылуу; медициналык жардам көрсөтүп жаткан адамга ден соолугунун абалы жөнүндө өзүнө белгилүү болгон маалыматтарды анын ичинде мурда ооруган жана тукум куучулук илдеттери жөнүндөгү дары-дармек каражаттарын колдонууга каршы көрсөтмөлөр жөнүндө маалымат берүүгө; медициналык тапшырмаларды аткаруу; бейтаптар үчүн саламаттык сактоо уюмунун ички тартип эрежелерин сактоого жана саламаттык сактоо уюмунун мүлкүнө аяр мамиле жасоого милдеттүү.

Ошентип, бейтап укук мамилелердин негизги элементи, медициналык жардам боюнча медициналык кызматкер (медициналык уюм) менен укуктук мамилелерге кирген субъект жана ушуга байланыштуу мыйзамда бекитилген медициналык-социалдык мамилелердин субъектисинин атайын укуктары жана милдеттери берилген жак болуп саналат. Мында бейтаптын ден соолугунун абалы жана анын таалдыгы, көрсөтүлүүчү медициналык жардамдын түрү да мааниге ээ эмес.

Дарылоочу врач бейтапка кызмат көрсөтүүчү медициналык-укуктук мамилелердин субъектиси болуп, бейтапка өз убагында квалификациялык изилдөөнү жана дарылоону уюштурат, анын ден соолугунун абалы жөнүндө маалымат берет, бейтаптын же анын мыйзамдуу өкүлүнүн талабы боюнча адис врачтарды консультациялоо үчүн чакырат, зарыл болсо врачтардын консилиумун чакырат. Шашылыш медициналык жардам көрсөтүлгөн учурлардан тышкары, консультанттардын сунуштары дарылоочу врач менен макулдашуу боюнча гана ишке ашырылат.

Дарылоочу врач тиешелүү кызмат адамы, медициналык уюмдун жетекчисинин макулдугу боюнча бейтапка байкоо жүргүзүүдөн жана аны дарылоодон баш тартышы мүмкүн экендигин белгилей кетүү керек. Ошондой эле эгер

баш тартуу оорулуунун өмүрүнө жана тегерегиндегилердин ден соолугуна түздөн-түз коркунуч келтирбесе, кош бойлуулукту жасалма жол менен токтотууну жүргүзүүдөн баш тартылгандыгы жөнүндө жазуу жүзүндө билдирүүгө милдеттүү. Мындай учурларда медициналык уюмдун же анын болумунун жетекчиси дарылоочу врачты алмаштырууну уюштурууга тийиш. Дарылоочу дарыгер бейтаптын ар тараптуу изилдөөгө жана медициналык терминдерди колдонуу менен түзүлгөн оорулуунун оорулары жана абалы жөнүндө медициналык корутундуга негизделген диагноз белгилейт. Дарылоочу врач, бейтапка дары-дармек препаратын, медициналык буюм, адистештирилген азык-түлүк же башка багыттарды сунуштап жатып бейтапка тиешелүү препаратты, буюмду, продуктуна мыйзамдарга ылайык акы албастан алууга мүмкүнчүлүгү тууралуу маалымдоого милдеттүү.

Медициналык кызматкер медициналык-санитардык мамилелердин башка субъекти болуп саналат, ал жеке жак катары, медициналык же башка билимге ээ, медициналык уюмда иштеп жана медициналык ишмердүүлүктү жүзөгө ашыруу анын эмгектик кызматтык милдеттерине кирүүсү болуп аныкталууда. Медициналык жана фармацевттик кызматкерлер болуп Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында белгиленген тартипте врачтардын, фармацевттердин, орто медициналык, фармацевттик жана кенже медициналык кызматкерлердин кызматтарын ээлеген адамдар эсептелет. Медициналык жана фармацевттик кызматкерлердин укуктары «Кыргыз Республикасындагы саламаттыкты сактоо уюмдары жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 16-беренесинде аныкталган. Алар эмгек мыйзамдарында жана башка ченемдик укуктук актыларда каралган негизги гарантияларга укуктуу. Анын ичинде медициналык жана фармацевттик кызматкерлердин

укуктарын коргоо максатында кесиптик медициналык жана фармацевттик коомдук уюмдарды түзүү, медициналык жана фармацевттик ишмердүүлүктү өнүктүрүү, илимий изилдөөлөргө көмөктөшүү, медициналык жана фармацевттик кызматкерлердин кесиптик ишине байланышкан башка маселелерди чечүү.

Кесиптик медициналык, фармацевттик жана башка коомдук уюмдар жарандарынын ден соолугун коргоосун камсыздоо жана чыңдоого, оздорунун уставдарына, ошондой эле ушул Мыйзамга ылайык сергек жашоону пропагандалоого катышат.

Медициналык жана фармацевттик кызматкерлердин материалдык жактан камсыз кылуу, эс алуу, материалдык сый акыга, сыйлоого, арнамысын, аброюн жана кесиптик беделин коргоо сыяктуу саламаттыкты сактоо системасындагы кызматкерлердин башка укуктары да каралат.

Адабиятта саламаттык сактоо уюмунун медицина-санитардык жардам көрсөтүүчү жана медицина кызматкерлеринин жоопкерчилигинин милдеттери жакшы чагылдырылат [5]. Ошентип, милдеттерин камсыз кылуу болуп: бөлүнгөн материалдык жана финансылык ресурстарга ылайык саламаттык сактоонун белгилүү бир деңгээлдери үчүн белгиленген зарыл көлөмдө жеткиликтүү, өз убагында квалификациялуу медициналык жардам; кечиктирилгис медициналык жардам көрсөтүү; экстремалдык шарттарда (эпидемия, өзгөчө кырдаалдар, аскердик абал, табигый кырсыктар, барууга кыйын жана кооптуу шарттарда иштөө) иштөөгө даяр болуу; айлана-тегерекегилер үчүн коркунуч туудурган оорулардын алдын алуу, диагноздоо жана дарылоо боюнча атайын профилактикалык медициналык иш чараларды жүргүзүү; санитардык-гигиеналык, эпидемияга каршы режимдерди сактоо; саламаттык сактоонун аралаш кызматтарынын ортосунда өзара

аракеттенүү жана жолун улоочулук; сергек жашоо ыңгайын жана калкты санитардык-гигиеналык жактан тарбиялоону пропагандалоо болуп эсептелет.

Ошентип, медициналык ишти жүзөгө ашыруу жана медициналык жардам көрсөтүү чөйрөлөрүндөгү мамилелер ар түрдүү турмуштук кырдаалдарга жараша болгон кеңири спектрлерге, өзүнүн өзгөчөлүгүнө ээ. Ушундан улам мыйзамдарда медициналык-социалдык мамилелердин негизги аспектилери регламенттештириле тургандыгы олуттуу мааниге ээ, тараптардын укуктары жана милдеттери, ошондой

эле мамилелердин субъекттеринин жоопкерчилиги негизги түшүнүктөр менен катар бекемделет.

Адабияттар:

1. Европейской конвенцией о защите прав человека и основных свобод от 4.11.1950 г.
2. Закон Кыргызской Республики №116 «Об организациях здравоохранения в Кыргызской Республике» от 13 августа 2004 года.
3. Миронова Т.К. Правовое регулирование бесплатного оказания медицинской помощи. - М., 2008. - С. 23.
4. Александрова О.Ю. Ответственность за нарушения в медицине. - М., 2006. - 240 с.